

Janusz Kuczyński

Wyniki sondażowych badań archeologicznych w Grójcu, pow. Opatów

Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego 6, 487-492

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JANUSZ KUCZYŃSKI

WYNIKI SONDAŻOWYCH BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH W GRÓJCU, POW. OPATÓW

W dniach od 25 do 28 września 1957 r. przeprowadzono sondażowe badania rozpoznawcze na jednym ze stanowisk archeologicznych zarejestrowanych na terenie wsi Grójec w powiecie opatowskim¹. Prace z ramienia Muzeum Świętokrzyskiego w Kielcach realizował niżej podpisany przy współudziale dra Zygmunta Krzaka z Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie.

Opisywane stanowisko znajdowało się w południowo-zachodniej części wsi u podnóża lessowego wzgórza, w obrębie posesji Stanisława Bajerczaka, na małym polu (około 3 700 m²), położonym w widłach strumienia i drogi wiejskiej, bezpośrednio za zabudowaniami gospodarczymi. Powierzchnia stanowiska posiadała łagodny skłon w kierunku strumienia.

Informacje, które skłoniły do przeprowadzenia rozpoznania archeologicznego, dotyczyły intensywnego występowania na powierzchni pola skorup późnorzymskich i średniowiecznych oraz żużli starożytnych.

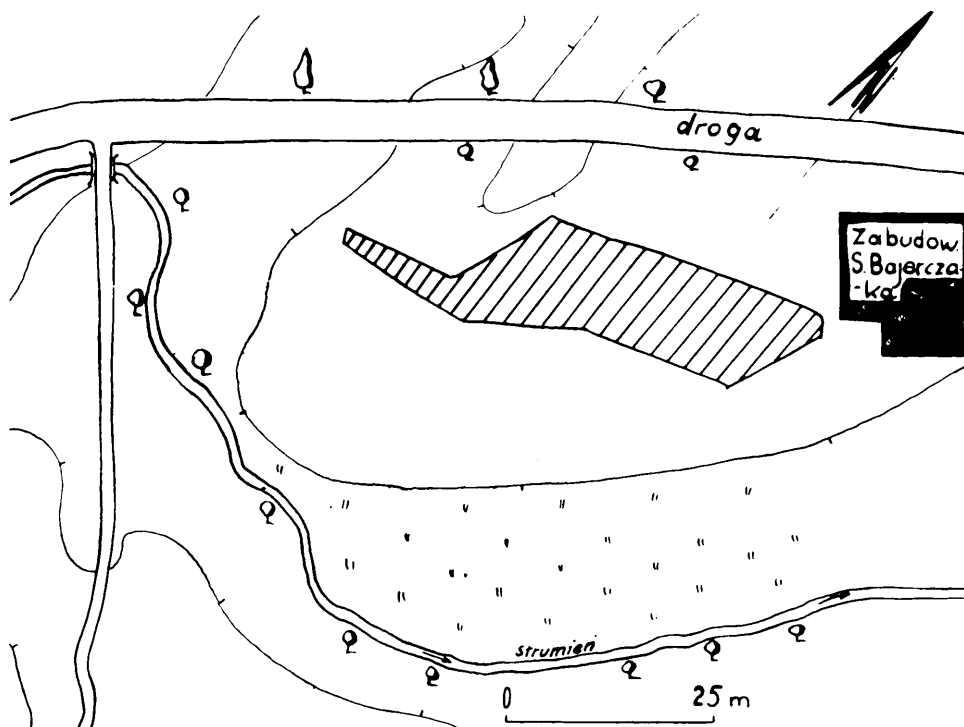
Na miejscu, skutkiem licznych przeszkód w postaci zabudowań, drzew i stogów, zdecydowano się przeprowadzić rozpoznanie, eksplorując szereg małych wykopów sondażowych.

Wyniki prac wykopaliskowych przedstawiają się następująco:

I. Warstwa wierzchniej próchnicy o jednolitej miąższości wynoszącej około 20 cm.

Inwentarz kulturowy składał się ze zróżnicowanego znacznie materiału. Były to nieliczne i małe fragmenty późnorzymskich naczyń glinianych oraz

¹ Blizsze dane dotyczące stanowisk archeologicznych na terenie wsi Grójec zawarte są w pracach: Z. Krzak *Sprawozdanie z badań powierzchniowych w województwach kieleckim i lubelskim w latach 1954—1959*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. XIII, s. 29—41, Tenże *Przyczynek do znajomości osadnictwa neolitycznego na wyżynie opatowskiej*, „Materiały Starożytne”, t. X, s. 121—142; Tenże *Stanowisko neolityczne w Grójcu, w pow. opatowskim*, „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego”, t. IV, s. 73—90; S. Nosek *Kultura grobów skrzynkowych i podkloszowych w Polsce południowo-zachodniej*, Kraków 1946, s. 63—64 oraz s. 6, 26, 28, 111 i 116; J. Kuczyński *Grójec pow. Opatów*, „Z otchłani wieków”, t. XXV, z. 2, s. 138. Ponadto materiały zabytkowe, nie publikowane, w zbiorach działu archeologii Muzeum Świętokrzyskiego w Kielcach.

Ryc. 1. Grójec. Plan sytuacyjny stanowiska — część przebadaną zakreskowano

skorupy z naczyń średniowiecznych i nowożytnych. Ponadto kilkanaście drobnych kawałków przepalanej polepy glinianej i duża ilość małych kawałków żużla.

II. Ziemia gliniasta o szarobrunatnym zabarwieniu, przejaśniającym się w miarę wzrostu głębokości. Spąg warstwy w północno-zachodniej części stanowiska zalegał na średniej głębokości 40 cm, zaś w południowo-wschodniej średnio na głębokości 70 cm.

W skład przemieszanego chronologicznie inwentarza warstwy wchodziły: trzy nieprzemysłowe odłupki krzemienia pasiastego (w tym jeden z korą wapienną); 11 skorup z późnorzymskich naczyń grubościennych, zewnątrz silnie schropowaconych; 1 skorupa wczesnośredniowieczna; 18 skorup średniowiecznych (fragmenty naczyń i pokrywek); 5 skorup z naczyń nowożytnych; kilka kości i zębów zwierzęcych, ponadto duża ilość drobnych kawałków żużla starożytnego i bardzo duża ilość drobin węgla drzewnego. Wszystkie te materiały były rozmieszczone równomiernie w obrębie całej warstwy.

III. Less calcowy zalegający bezpośrednio pod warstwą nr II, a więc na głębokości od 40 do 70 cm.

W sześciu miejscach pod warstwą nr II natrafiono na tyleż jam wkopanych w calec. Dna jam sięgały do głębokości od 67 do 130 cm. Ich wypełniska stanowiła jednolita gliniasta ziemia o strukturze analogicznej do

warstwy nr II, lecz o znacznie od niej ciemniejszym zabarwieniu, zbliżonym do intensywnie ciemnobrunatnej barwy.

Jama nr 1. Pod warstwą nr II na głębokości 45 cm wystąpiła pozioma warstewka gliniastej ziemi o szarozółtym zabarwieniu i miąższości 5—8 cm. Pod nią do głębokości 80—95 cm zalegała górna część wypełniska jamy, zawierająca liczne grudki słabo przepalanej polepy oraz okruchy węgla drzewnego. Ponadto uzyskano 29 skorup ze średniowiecznych naczyń glinianych.

Na głębokości 80—95 cm przebiegała ponownie szarozółta warstewka miąższości 4—7 cm, analogiczna do wyżej opisanej, a oddzielającej warstwę nr II od stropu jamy.

Poniżej znajdowało się płytkie, nieckowato ukształtowane zagłębienie, którego dno położone było na głębokości 115 cm. W wypełnisku, zawierającym dużą ilość okruchów węgla drzewnego, kawałków przepalanej silnie polepy i kawałków żużla, wystąpiły 3 skorupy z późnorzymskich naczyń grubościennych o silnie schropowanej powierzchni.

Jama nr 2. Pod warstwą nr II wystąpiły na głębokości 65—75 cm gniazda szarozółtej gliniastej ziemi rozmieszczone na jednym poziomie. W ciemnobrunatnej ziemi, zalegającej pomiędzy nimi, wystąpiły 3 późnowczesnośredniowieczne skorupy (w tym jedno dno ze znakiem garncarskim w kształcie krzyża) oraz kościana hetka.

Poniżej znajdowało się nieckowate zagłębienie sięgające dnem 100 cm. W wypełnisku prócz okruchów węgla drzewnego, grudek żużla i kawałka przepalanej polepy wystąpiły 4 skorupy z glinianych naczyń średniowiecznych.

Jama nr 3. Na głębokości 50—60 cm znajdowało się płaskie, soczewkowato ukształtowane gniazdo gliniastej ziemi o szarozółtym zabarwieniu. Pod nim odsłonięto zagłębienie, w którego wypełnisku prócz kilku kawałków przepalanej słabo polepy, okruchów węgla drzewnego i kawałka żużla wystąpiło 5 skorup średniowiecznych, analogicznych do uzyskanych w jamach nr 1 i 2.

Jama nr 4. Na głębokości 50—60 cm bezpośrednio pod warstwą nr II wystąpiła spągowa część jamy, której dno znajdowało się na głębokości 63—67 cm. W wypełnisku prócz sporej ilości okruchów węgla drzewnego nie wystąpiły żadne materiały kulturowe.

Jama nr 5. Pod warstwą nr II na głębokości 35 cm odsłonięto fragment jamy, której z uwagi na przylegający do wykopu stóg nie można było w pełni wyeksplorować. Dno jamy znajdowało się na głębokości 90 cm. W wypełnisku ujawniono jedynie kawałki żużla i przepalanej silnie polepy glinianej.

Jama nr 6. Na głębokości 80 cm, bezpośrednio pod warstwą nr II, wystąpiła jama o pochyłym dnie, sięgającym do głębokości 115—130 cm. Wypełniała ją nieco ciemniejsza niż w poprzednich, niemal ciemnobrunatna ziemia, silnie gliniasta. W wypełnisku prócz okruchów węgla drzewnego, kawałków przepalanej polepy i kawałków żużla wystąpiło 5 skorup późnorzymskich oraz 14 skorup z naczyń i pokrywek średniowiecznych, analogicznych do materiału z jam nr 1, 2 i 3.

WNIOSKI

Zgodny ze spadkiem terenu wzrost miąższości warstwy nr II znajduje uzasadnienie w glebowych procesach erozyjnych, szczególnie intensywnie działających na terenach lessowych. Warstwa nr II z pewnością zawiera materiały nie tylko wymyte z górnych partii wzgórza. Zachodzące zjawiska erozyjne powodowały również, i chyba w znacznej mierze, niszczenie na badanym obszarze macierzystego uwarstwienia kulturowego. W wyniku zarejestrowanego przemieszania przyjąć należy, iż przydatną dla dalszych rozważań wartość posiadają wyłącznie relikty zachowane pod omawianą warstwą. Marginesowo jednak nasuwają się jeszcze dwa zagadnienia. Pierwszym jest brak warstw kulturowych na stoku wzgórza zalegającego bezpośrednio nad badanym stanowiskiem. Erozja gleby spowodować więc musiała całkowite zniszczenie ewentualnie znajdujących się tam śladów ludzkiej działalności. Po drugie — materiały nowożytnie występujące w warstwie nr II dokumentują, że formowanie jej trwało do niedawna lub też trwa może nadal.

Układ stratygraficzny zarejestrowany w trakcie badań jam pozwala wydzielić wśród nich trzy rodzaje. Pierwszy, dwufazowy, reprezentowany jest jamą nr 1; drugi, jednofazowy, reprezentowany jamami nr 2, 3, 4 i 5. Dwie te grupy zawierają materiały nie przemieszane, w odróżnieniu od trzeciego rodzaju, reprezentowanego przez jamę nr 6, która, w zasadzie będąc chronologicznie jednofazową, posiada jednak materiał chronologicznie przemieszany.

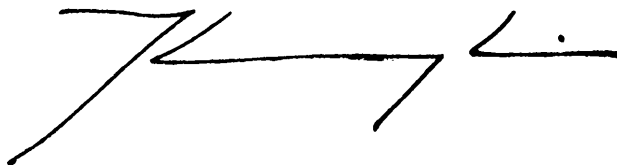
Materiały z dolnej części jamy nr 1 określają jej powstanie na późny okres rzymski. W średniowieczu powstało nawarstwienie kolejnego obiektu o bliżej nie sprecyzowanym zresztą przeznaczeniu. Jamy nr 2, 3, 4 i 5 posiadają materiały jednolite — średniowieczne. Jama nr 6 posiada materiał późnorzymski i średniowieczny, przy ilościowej znacznej przewadze tego ostatniego. Jest to najpewniej wynikiem nawarstwienia się średniowiecznego obiektu na późnorzymski, i to w sposób całkowicie go niszczący.

W rezultacie przypuszczać należy, iż na badanym miejscu istniała w późnym okresie rzymskim mała osada związana funkcjonalnie z produkcją, ściśle — wytopem żelaza. Dodać trzeba, iż mieści się ona w obrębie obszaru starożytnego zagłębia hutniczego rejonu Łysogór.

Kolejne chronologicznie materiały pochodzą z jamy nr 2. Fakt wystąpienia ich w zamulonym stropie jamy uniemożliwia wiązanie ich z badanym obiektem. Prawdopodobniejszym jest raczej pochodzenie skorup ze zmywanego stoku pobliskiego wzgórza. Skorupy te, zwłaszcza dno ze znakiem garncarskim, wskazują ogólnie na XI—XII wiek jako datę ich powstania.

Najwyraźniej zarysowała się średniowieczna faza osadnicza, przy czym na podstawie ceramiki datować ją można ogólnie na XIII—XIV wiek. Zachodzi tu pytanie — czy żuźle występujące w jamach średniowiecznych wskazują na podobną funkcję osady, jak poprzedzającej ją późnorzymskiej, czyli na zajęcia mieszkańców związane ściśle z wytopem żelaza — czy też są to materiały, które dostały się do wypełnień jam ze zniszczonych obiektów późnorzymskich? Kwestię tę można by jednak rozstrzygnąć wyłącznie w oparciu o analizę żuźla.

Podsumowując stwierdzić należy, iż mimo pobieżnego, sondażowego rozpoznania stanowisko w Grójcu jest jeszcze jednym ogniwem, zarejestrowanym w całokształcie osadniczej problematyki tego terenu. Ogniwem, wartym przeprowadzenia badań wykopaliskowych, zakrojonych na większą niż dotychczas skalę.

РЕЗУЛЬТАТЫ АРХЕЛОГИЧЕСКОЙ РАЗВЕДКИ В ГРУЕЦЕ
В ОПАТУВСКОМ РАЙОНЕ

Осенью 1957 года сотрудники Свентокшиского музея произвели археологическую разведку на заранее намеченном участке на территории деревни Груец.

В результате зондирования было установлено наличие позднеримского поселения, на которое наслоилось средневековое поселение в XIII—XIV столетиях. Жители позднеримского поселения занимались выплавкой железа. Выплавка железа составляла также, по всей вероятности, основное занятие жителей средневекового поселения. Этот вопрос может быть решен однако лишь после проведения анализа шлаков обоих поселений.

THE RESULTS OF TENTATIVE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS
AT GRÓJEC IN THE OPATÓW DISTRICT

In autumn, 1957, the Świętokrzyskie Museum in Kielce sponsored tentative excavations on one of the known archaeological sites at the village Grójec.

As a result, there was attested the existence of a late Roman settlement, on which had stratified a 13th—15th-century medieval settlement. The inhabitants of the late-Roman settlement were engaged in iron smelting, and this was also very likely the basic occupation of the population of the medieval settlement. This question can be tried, though, only after an analysis of the slags from the two settlements has been performed.